

INTERNATIONAL ASSOCIATION FOR
PERFORMING ARTS AND RESEARCH

२७ मार्च २०१७

जागतिक रंगभूमी दिनानिमित्त २०१७ या वर्षीचा संदेश
यंदाचा संदेश ज्येष्ठ फ्रेंच अभिनेत्री इझाबेल ह्युप्पर्ट यांनी दिलेला आहे.

आलाच की यंदाचा वसंत ऋतु, आणि दरवर्षी येणारा जागतिक रंगभूमी दिन. त्यासाठी पॅरीससारख्या जगभरातल्या रंगकर्मींना सतत खुणावणा-या या नगरीत आपण आदराने जमलो आहोत. हे शहरच जागतिक संदर्भाचे आहे. इथे चोवीस तासांच्या अवधीत सारे काही सामावून घेता येते - ग्लोब थिएटरच्या परंपरेपासून जपानची नोह किंवा बुनराकूपर्यंत पोहोचता येते किंवा पेकिंग ऑपेरा आणि कथकली सारख्या रंगावतारांमागचा विचार आणि आविष्कार समजावून घेता येतो - या रंगमंचामार्फत ग्रीसपासून स्कॅडिनेव्हियात आपण रमू शकतो आणि एस्कीलस आणि इब्सेन, सोफोकलीस आणि स्ट्रीडबर्ग यांच्या रचनात रमू शकतो - ब्रिटन आणि इटली यांच्यातील सहकंपन सारा केन आणि पिरांदेलो यांच्या कलाकृतीतून अनुभवू शकतो. याच चोवीस तासात फ्रांसपासून रशियापर्यंत - मोलीयेरपासून चेकोव्हपर्यंत जाऊ शकतो. एवढेच नव्हे तर अटलांटिक महासागर पार करून कॅलीफोर्नियातील एखाद्या विद्यापीठातील नवोदित नाटककाराची धडपडही निरखू शकतो.

खरोखर, रंगभूमीवरील चैतन्य स्थलकालाच्या कक्षा सहज ओलांडून जाते. तेथील नवीनतम प्रयोग शतकानुशतकांच्या संचितावरच पोसलेले असतात. सर्व अभिजात नाटके करणा-या समूहांचे प्रयोग दरवेळी आधुनिक संदर्भात पुनर्जन्म घेत असतात. रंगभूमी नेहमीच राखेत्तून नवे जन्म घेते. जुन्या पठडीतील रिती मागे टाकून नवे रूप घेऊन येण्यातच तिचे जिवंतपण सामावलेले असते.

यामुळे अर्थातच जागतिक रंगभूमी दिन हा इतरांच्या मिरवणुकीत सामील होऊ शकत नाही. या कलेच्या वैश्विक संचिताचा वैभवशाली वारसा एका विराट स्थलकालाचे अंगण आम्हाला बहाल करतो. याची संकल्पना कवेत घेण्यासाठी मला एका तल्लख आणि समतोल विचाराच्या फ्रेंच नाटककाराचा आधार घ्यायला हवा. अवकाशाविषयी विचार

मांडताना ज्याँ तारद्यू म्हणतो, “एका बिंदुपासून दुसरा बिंदू जास्तीत जास्त लांबच्या मार्गाने कसा गाठला जाईल?” काळाबद्दल तो म्हणतो, “अनंत हा शब्द उच्चारायला किती दशांश सेकंदाचा अवधी लागतो?” आणि स्थलकाल याबद्दल बोलताना तो विचारतो, “झोपी जाण्यापूर्वी पडल्यापडल्या दोन बिंदूवर नजर स्थिर करा आणि स्वप्नात त्यातल्या एका बिंदूपासून दुस-या बिंदूपर्यंत पोचायला किती वेळ लागेल त्याचा विचार करा ”. यातला ‘स्वप्नात’ हा शब्द माझ्या विचारात रुतून बसला आहे. असं वाटतं की तारद्यू आणि बॉब विल्सन भेटले आहेत. सॅम्युएल बेकेटच्या शब्दातही जागतिक रंगभूमी दिनाचे संक्षिप्त वर्णन करता येईल. त्याच्या विनी या पात्राच्या तोंडी वाक्य आहे, “तो किती सुंदर दिवस झाला असता नाही?” आजच्या दिवसासाठी हा संदेश लिहित असताना त्यात माझा गौरव झाल्याची भावना तर मला आहेच, पण अशा अनेक नाट्यप्रसंगातील अनुस्यूत स्वप्नांचीही आठवण येते आहे. एका अर्थी मी या युनेस्कोच्या हॉलमध्ये आले ती काही एकटी आले नाही. आत्तापर्यंत केलेल्या सर्व भूमिकांसहित आले आहे. पडदा पडल्यावर त्या निघून जातात असे तात्पुरते वाटले तरी त्यांनी अंतर्मनावर एक अमीट ठसा उमटवलेला असतो. तिथे जिवंत राहून नंतर करायला घेतलेल्या भूमिकांना आधार देण्याचा किंवा उध्वस्त करण्याचा त्यांचा उद्योग चालू असतो. एवढंच नव्हे तर आज तुमच्यापुढे उभे राहतानाही त्यांची पुष्टी मला मिळते आहेच. आणि यामुळेच तर मी जगाची नागरिक झाले आहे. मी त्यांच्यामार्फत ग्रीक आहे, आफ्रिकन आहे, सिरीयन, व्हेनेशियन, रशियन, ब्राझिलियन, पर्शियन, रोमन, जपानी, न्यूयॉर्कर, फिलिपिनो, आर्जेन्टीनियन, नॉर्वेजियन, कोरियन, जर्मन, ओस्ट्रीयान, इंग्लिश, व्यक्तिगत पात्राच्या भूमिकांमुळे मी विश्वनागरिक बनले आहे. रंगभूमीवर या अर्थाने जागतिकीकरण अवतरत असते.

१९६४ सालच्या जागतिक रंगभूमी दिनाला लॉरेन्स ऑलिव्हीये यांनी जाहीर केले होते की जवळपास एक शतकाच्या धडपडीनंतर इंग्लंडमध्ये नॅशनल थिएटरची स्थापना करण्यात यश मिळाले होते आणि तिला तातडीने जागतिक स्वरूप – निदान संहितासंचापुरते तरी – देण्याची गरज त्यांना जाणवली होती. त्यांना माहित होतं की शेक्सपिअर सगळ्या जगाचा होता.

या संदेशाचा मागोवा घेताना आणखी एक आनंदाची गोष्ट लक्षात आली. ज्याँ कॉक्टू यांनी १९६२ मध्ये पहिला संदेश लिहिला होता, त्यांचे पुस्तक ‘अराउंड द वर्ल्ड अगेन इन एटी डेज’ आलेले असल्यामुळे यासाठी त्यांची योग्यता स्वतःसिद्धच होती, त्यामुळे माझ्या

लक्षात आले की मी वेगळ्या प्रकारे जगप्रवास केला आहे. नाटकांच्या प्रयोगांच्या निमित्ताने किंवा चित्रपटांच्या प्रदर्शनाने. मी या दोन्हीत फरक मानत नाही.

आज इथे बोलत असताना मी एक व्यक्ती, एक नटी म्हणून बोलत नाही. रंगभूमीच्या अस्तित्वाच्या यंत्रणेत जेवढे सगळे लोक सामील असतात त्यांच्यापैकी मी एक आहे. आम्ही रंगभूमीचे निर्माते नसून रंगभूमी आमची निर्माती आहे. तिचे आम्ही सर्व ऋणी आहोत. तिची शक्ती अफाट आहे. महायुद्धे, सेन्सॉर, दारिद्र्य - सर्व गोष्टी तिने पचविल्या आहेत. रंगमंच म्हणजे अलक्षित काळाचा एक नागवा तुकडा आहे - त्याला लागतो फक्त एक नट/नटी. प्रेक्षक वाट पाहतात - नट/नटी काय करेल? काय बोलेल? प्रेक्षक हजर आहेत झेलायला. त्यांच्याविना रंगभूमी नाही. प्रेक्षागृहात रिकाम्या जागा राहू नयेत अशी सर्व रंगकर्मिणींची प्रार्थना असतेच - आयनेस्कोची नाटके नेहमी गर्दीत चालतात. रंगभूमीचे अंगभूत धाडस त्याच्या एका पात्राच्या तोंडी त्याने वदवले आहे: ती म्हातारी म्हणते, 'हो. हो तर. मरायचं तर पूर्ण वैभवात... असं मरणवैभव की थेट दंतकथेत जाऊन बसायचं... आपल्या नावाची गल्ली तर असेल...'

जागतिक रंगभूमी दिन आज ५५ वर्षे साजरा होत आला आहे. या दिनासाठी संदेश देणारी मी आठवी महिला आहे....तुम्ही याला संदेश म्हणू इच्छित असाल तर...! माझे पूर्वसुरी - आता यात सज्जड पुरुषी उपस्थिती आलीच - या दिवसासाठी अनेक विषय मांडून गेले आहेत. प्रतिभा आणि कल्पकता, स्वातंत्र्य, नवोन्मेषातून नवसौंदर्याचा साक्षात्कार, संस्कृतीबहुलता, आणि अनेक निरुत्तर करणारे प्रश्न: २०१३ साली दारियो फो म्हणाले, "सध्याच्या आणीबाणीत एकच आशेचा किरण दिसतो, तो म्हणजे आपल्याविरुद्ध सुरु असलेली अभद्र शोधमोहीम... विशेषतः उमलत्या वयाच्या रंगवेड्या मुलांविरुद्ध. त्यांच्यातून नवी पिढी उभी राहिल. तिला स्वतःचे काम करताना जे अकल्पित फायदे हाती लागले असतील त्यातून नवा विचार प्रकट होईल". यामधले 'अकल्पित फायदे' हे जरा राजकारणी थाटाचं नाही वाटत?

मी आता फ्रान्सच्या राष्ट्रपतींच्या निवडणुकीच्या उंबरठ्यावर बोलायला उभी आहे. ज्याना कोणाला या पदावर विराजमान होण्याची इच्छा आहे, त्यांना रंगभूमीच्या पोटात दडलेल्या या अकल्पित आणि अपरिमित फायद्यांची जाणीव असो ही इच्छा. पण त्यासाठी अभद्र शोधमोहीम मात्र नको यावर मी भर देईन.

रंगभूमी म्हणजे माझ्या लेखी संवादमाध्यम. संवाद, आणि विद्वेषाचा अभाव.
लोकसमूहामधील मैत्री- त्याचा नकाशा काही माझ्याजवळ नाही पण माझा समुदायावर
विश्वास आहे, प्रेक्षक आणि रंगकर्मी यांच्यात संवाद – त्यावर माझा विश्वास आहे.
रंगभूमी ज्या ज्या लोकाना एका धाग्यात बांधते त्यांचा संवाद... त्यात अनुवादक, शिक्षक,
वेशभूषाकार, आणि रंगभूमीवरचे कलाकार... सगळेच आले. शिकवणारे, प्रत्यक्ष रंगमंचावर
दाखल होणारे, आणि प्रेक्षकही. रंगभूमी आपले रक्षण करते, आपल्याला आश्रय देते, आणि
माझा तर ठाम विश्वास आहे, ती आपल्यावर प्रेम करते.... आपण करतो तसेच...!

मला एक जुन्या पठडीतला दिग्दर्शक आठवतो. पडदा वर जाण्यापूर्वी तो पुकारा करायचा,

“रंगदेवतेला येऊ द्या!”

आज मीही याच शब्दांपाशी थांबते. धन्यवाद!

मराठी भाषांतर: डॉ. श्यामला वनारसे

संपर्क:

इंटरनॅशनल असोसिएशन फॉर परफॉर्मिंग आर्ट्स अँड रिसर्च

२७० डी, पत्रकार नगर रस्ता

कलाछाया कल्चरल सेंटर

विखे पाटील मेमोरिअल स्कूल समोर

पुणे ४११ ०१६.

महाराष्ट्र. भारत.

दूरध्वनी: +९१ २० २५६ ७७ २२२

भ्रमणध्वनी: +९१ ९८२२० ३८३६४

इमेल: Indian.centre.iti@gmail.com